

8/6 Chalkogeny, kyslík

Chalkogeny – VI.A skupina – O, S, Se, Te, Po

- $ns^2, np^4 \Rightarrow 6$ valenčních elektronů
- dva nespárované elektrony vytvoří vazby s H ($H_2O, H_2Te, H_2S...$) $\Rightarrow$ ox. číslo -II
- s prvky, které mají vysokou hodnotu elektronegativity (F, O) $\rightarrow$ ox. číslo VI (SO_3, SF_6)
- od síry k poloniu přibývají kovové vlastnosti, O a S jsou nekovy, Se je nekov (polokov), Te je polokov a Po je kov, kyslík je plyn, ostatní jsou pevné látky

Kyslík $^{16}_8O$ (Oxygenium)

- $2s^2, 2p^4 \Rightarrow$ snaží se získat konfiguraci Ne: přijme 2 e $\Rightarrow O^{2-}$ nebo přijme 1 e $\Rightarrow OH^-$
  - nejrozšířenější prvek na Zemi – 49 hmotnostních procent %; ve vzduchu 21 objemových %
  - plyn bez barvy, chuti, zápachu, tvoří molekuly O_2 nebo tříatomový ozón O_3 ; volný ve vzduchu, vázaný ve vodě, oxidech, kyslíkatých kyselinách a jejich solích (nerosty, horniny...), součást mnoha organických sloučenin, biogenní prvek (součást všech organismů); nutný pro život (dýchání), je jednou z příčin koroze, podporuje hoření
  - přímo se slučuje téměř se všemi prvky (bez např. W, Pt, Au), s některými tvoří více oxidů (např. s C, N, S, P)
- izotopy: 99,78% $^{16}_8O$, málo $^{18}_8O$, stopy $^{17}_8O$; atomární O je velmi reaktivní, často exploduje

Jak lze kyslík připravit a jak se vyrábí?

- příprava: rozkladem sloučenin bohatých na kyslík – soli a oxidy (např. $KMnO_4, KNO_3, PbO_2, HgO, Ag_2O, KClO_3$) $\rightarrow$ tepelným rozkladem, někdy s pomocí katalyzátoru
  - $2KClO_3 \xrightarrow{\text{katalyzátor}} 2KCl + 3O_2$; $2H_2O_2(aq) \xrightarrow{\text{katalyzátor } MnO_2} 2H_2O + O_2$
- výroba: destilací zkapalněného vzduchu nebo elektrolýzou vody

Jaké využití má kyslík?

- nutná podmínka života pro většinu organismů, dezinfekční a bělicí prostředek (atomární kyslík – O)
- dýchací přístroje, sváření a řezání kovů (s vodíkem nebo acetylenem), hutnictví
- čištění vody, pohon raket a kosmických lodí; výroba organických sloučenin

Dělení oxidů podle chemických reakcí

- kyselé oxidy (s vodou dávají kyseliny) – $CO_2, NO_2, SO_3, CrO_3, WO_3, MoO_3$
- zásadité oxidy (s vodou dávají hydroxidy) – Na_2O, CaO, BaO, MgO
- amfoterní oxidy (reagují s kyselinami i se zásadami $\rightarrow$ vznikají soli)
  - $ZnO + H_2SO_4 \longrightarrow ZnSO_4 + H_2O$
  - $ZnO + 2NaOH + H_2O \longrightarrow Na_2[Zn(OH)_4]$ (tetrahydroxozinečnan sodný)
- netečné (neutrální) oxidy (nereagují ani s kyselinami ani se zásadami) – CO, NO

Co je charakteristické pro ozón O_3 ?

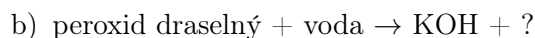
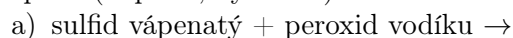
- jedovatý, bezbarvý plyn, charakteristického zápachu, v přírodě je ve vyšších vrstvách atmosféry (nejvíce v ozonové vrstvě – ve výšce 25 – 30 km nad Zemí); chrání organismy před nepříznivým vlivem UV záření
- velmi reaktivní (uvolňuje atomární O), silné oxidační účinky, směs se vzduchem (se 70 % ozonu) je výbušná

Peroxid vodíku H_2O_2

- sirupovitá bezbarvá kapalina, rozpustná ve vodě, nestálá ($H_2O_2 \longrightarrow H_2O + O$; O je silné ox. činidlo)
- užití – desinfekce (3% roztok), bělení vlny, hedvábí, odbarvování vlasů (30% roztok)
- teplem se rozkládá; pomalým rozkladem vzniká voda a kyslík: $2H_2O_2 \longrightarrow 2H_2O + O_2$
- má silné oxidační účinky: oxiduje např. sulfidy na sírany; může působit i jako redukční činidlo – ve styku se silnými oxidačními činidly ($Ag_2O + H_2O_2 \longrightarrow 2Ag + H_2O + O_2$)
- ve vodném roztoku se chová jako slabá kyselina – mohou být nahrazeny 1-2 atomy vodíku $\rightarrow$ se silnými hydroxidy vznikají soli – peroxidy (M_2O_2) a hydrogenperoxy (MHO₂)

Úkol

1) Napište (doplňte, vyčíste) rovnice

Řešení